

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

มีคำกล่าวมากมายเกี่ยวกับเพลง ในฐานะการสื่อสาร ดังที่ J.Championและคณะ(1984) (อ้างใน จีวรรณ กาญจนานันท์,2540) ได้กล่าวว่า มนุษยชาติได้ใช้เพลงในการแสดงอารมณ์ต่างๆ เช่น ความรัก ความผิดหวัง และเพลงได้สะท้อนถึงพฤติกรรมบางอย่าง เช่น เพลงชาติ เพลงปลุกใจ นอกจากนี้ เพลงยังได้สื่อถึงความเชื่อทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยมของชุมชนหรือสังคมหนึ่งๆ เช่นเพลงศาสนา มนุษย์ได้ใช้เพลงเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงสังคม เช่น เพลงเพื่อสันติภาพ เพลงเคลื่อนไหวทางสังคมต่างๆ และในปัจจุบัน นักโฆษณาก็ได้สร้างสรรค์เพลงเพื่อโน้มน้าวใจให้ผู้บริโภคซื้อสินค้าของตน

นอกจากนี้ยังมีหลายๆคำกล่าวที่เราานิยมนำมาอ้างถึงความสำคัญของเพลงในฐานะการสื่อสารว่า “เพลงเป็นภาษาสากลของมนุษยชาติ” โดยเป็นภาษากลางที่ทำให้มนุษยชาติเข้าใจซึ่งกันและกันได้ และอยู่เหนือความคิดเห็นที่ขัดแย้งระหว่างชาติ เผ่า ผิว หรือลัทธิการเมืองใดๆ แม้แต่ดนตรีที่ไม่มีคำร้อง ก็มีผู้กล่าวว่าจัดเป็นภาษาได้ โดย เป็นเครื่องมือ ไว้สื่อความคิด ความนึกฝัน และความรู้สึก ซึ่งออกมาในรูปของเสียง เพื่อให้ตัวเองและผู้อื่นได้ชื่นชมได้เข้าใจ โดยดนตรีก็คล้ายกับภาษาอื่นๆที่ต้องมีการศึกษาเรียนรู้ การฝึกฝน เพื่อให้สามารถเข้าใจความหมายได้อย่างเต็มที่ และมีความเข้าใจตรงกัน

ซีวิน โกสิยพงษ์ (2543) นักแต่งเพลงไทยสมัยนิยมที่มีชื่อเสียงได้กล่าวถึงเพลงไว้ว่า เพลงถือได้ว่าเป็นการสื่อสาร เพลงมีไว้สื่อสารความคิดของมนุษย์ต่อมนุษย์ โดยมีหลักง่ายๆว่า ทำอย่างไรให้ความคิดนั้นไปสู่ผู้ฟังได้รวดเร็วที่สุด ลั่นที่สุดและเข้าใจได้ง่ายที่สุด

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึง ความสำคัญของดนตรีในฐานะที่สร้างความพึงพอใจ และเป็นการแสดงออกถึงอารมณ์ของมนุษย์ เช่นที่ Gordon Graham (1998) ได้กล่าวว่า

"It is evident that music gives many people pleasure, and also true that it is widely believed to be expressive of some of the deepest human emotions ."

แต่ขณะเดียวกันก็มีข้อโต้แย้งว่า ดนตรีที่ไม่มีคำร้องนั้น สื่ออารมณ์ได้ แต่สื่อความหมายที่ชัดเจนไม่ได้ เช่นเดียวกับที่ สุนัขเห่า สามารถเตือนให้เราลืดอกประตูได้ แต่การเห่าของสุนัขก็สามารถตีความได้หลายอย่างนอกเหนือไปจากนี้ ขึ้นอยู่กับผู้ตีความ

“At best the analogy with language shows that music has a vocabulary but no grammatical structures . This means that though it may be used to prompt thoughts and impression ,it does not have the capacity of a genuine form of communication.”

เห็นได้ว่า แม้จะมีการถกเถียงเกี่ยวกับว่า ดนตรีเป็นภาษาหรือไม่ แต่ดนตรีอย่างเดียวกันสามารถสื่ออะไรบางอย่างได้อยู่ดี แม้ว่าแต่ละคนจะมองต่างมุมมองและต่างระดับกันก็ตาม จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่า เพลงที่มีคำร้องด้วยจะสามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด เพราะสามารถสื่อได้ทั้งข้อความที่เป็นถ้อยคำ และ เสริมด้วยอารมณ์ที่มากับเสียงดนตรี อีกทั้งแม้จะมีการโต้แย้งในประเด็นของการใช้ดนตรีเป็นภาษา แต่ก็ไม่มีข้อโต้แย้งใดๆ เกี่ยวกับความสามารถในการสร้างอารมณ์และสร้างความประทับใจให้กับผู้ฟัง ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของเพลง

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2538) ได้กล่าวถึงเพลงไทยสมัยนิยมว่า ปัจจุบันนี้ค่านิยมในการฟังเพลงของคนในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป จากในอดีตที่ประเพณีเพลงของวัฒนธรรมไทย คำร้องเคยเป็นส่วนที่สำคัญเท่า หรือ สำคัญกว่าทำนอง จังหวะ ดนตรี แต่ในปัจจุบัน ทำนองและดนตรีเข้ามามีบทบาทสำคัญเทียบเท่า หรือบางครั้งมากกว่าคำร้อง โดยเราได้รับวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกซึ่งให้ความสำคัญกับดนตรีมากเข้ามาผสมผสาน วัยรุ่นบางคนฟังจังหวะ ทำนอง และการเล่นดนตรีก่อน หากเห็นว่าถูกใจจึงจะฟังใหม่และเก็บรายละเอียดมากขึ้น ในบรรดาที่เรียกว่ารายละเอียดของเพลงนี้รวมถึงคำร้องด้วย นอกจากเรื่องวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว อาจจะมีเรื่องมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการผลิตเทปเพลงที่สามารถเก็บไว้ฟังใหม่ได้ง่ายๆอีกด้วย

นิโบล โควาพิทักษ์เทศ(2534) ได้สรุปผลการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์เพลงไทยสมัยนิยมตามทัศนะของสุนทรียศาสตร์ยุคหลังสมัยใหม่ ว่า ในเพลงไทยสมัยนิยมนั้นโลกแห่งชีวิตประจำวันและวัฒนธรรมวัยรุ่นถูกนำมาเป็นเนื้อหาของเพลง แสดงถึงการเชื่อมโยงระหว่างศิลปะกับชีวิตประจำวัน ในการประพันธ์คำร้องและดนตรีมีการปฏิเสธระเบียบกฎเกณฑ์ทางสุนทรียศาสตร์ของวัฒนธรรมดั้งเดิม และเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกกลายเป็นสิ่งสำคัญในเพลง

นอกจากเพลงจะมีคุณค่าในทางศิลปะและทางการสื่อสารแล้ว เพลงไทยสมัยนิยมยังมีคุณค่าทางเศรษฐกิจอีกด้วย โดยผลจากการแข่งขันในเชิงธุรกิจ ทำให้รูปแบบและเนื้อหาของสาระของเพลงไทยสมัยนิยมถูกจำกัดรูปแบบ ทำให้ผู้บริโภคมีโอกาสเลือกเสพงานศิลปะได้น้อยตามไปด้วย เพลงซึ่งเป็นศิลปะจึงนับว่าถูกลดทอนลงด้วยการผลิตในเชิงธุรกิจซึ่งอาศัยกลยุทธ์ทางการตลาดมากกว่าความสามารถทางศิลปะ (อมรรัตน์ รัตนภาสุร,2534)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุกรี เจริญสุข (2538) ได้เสนอผลการวิจัยเรื่อง สถานภาพการวิจัยสาขาศิลปะการแสดงในประเทศไทย สรุปประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยด้านดนตรีไว้ว่า งานวิจัยด้านศิลปะการแสดงยังมีอยู่น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับสาขาวิชาอื่นๆ โดยเฉพาะควรมีงานวิจัยที่เป็นวิชาการดนตรีโดยตรงให้มากขึ้นในทุกๆสาขาวิชา และสถาบันที่เปิดสอนสาขาวิชาเกี่ยวกับศิลปะการแสดงในปัจจุบันไม่สามารถพัฒนาวิชาการที่ทันสมัยและทันกับเหตุการณ์ของโลกได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนางานด้านศิลปะการแสดงเพื่อจะเป็นตัวเชื่อมระหว่างกายกับจิตระหว่างคนกับคน และ ระหว่างคนกับสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาว่า เพลงไทยสมัยนิยมในฐานะศิลปะและการสื่อสาร ซึ่งอยู่ภายใต้กรอบของธุรกิจนั้น มีลักษณะอย่างไร และสิ่งสำคัญที่เป็นลักษณะเด่นของเพลงที่น่าจะศึกษาก็คือ เพลงที่น่าประทับใจ เป็นอย่างไร

ในการที่จะพยายามหาคำอธิบายที่มีเหตุผลเกี่ยวกับลักษณะเชิงคุณภาพที่สร้างความประทับใจนั้น มีความจำเป็นจะต้องหากรอบในการอธิบาย ซึ่งเพลงอันเป็นผลงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์ผ่านถ้อยคำภาษาและดนตรีนั้นก็คงจะหนีไม่พ้นศาสตร์แห่งการประพันธ์

วิชาการประพันธ์นั้น ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Rhetoric ซึ่งเดิมมีการแปลออกเป็นคำว่า วาทศาสตร์ และ วจนศาสตร์ ตามแต่ที่ใช้ในความหมายถึงการพูดหรือการเขียน (เปลื้อง ณ นคร,2540) วาทศาสตร์นั้นใช้ศึกษาการกล่าววาทะ หรือ เรียกว่าการสื่อสารด้วยคำพูด เช่นสุนทรพจน์ ในขณะที่วจนศาสตร์นั้นศึกษาการเขียน เช่น วรรณกรรม ในส่วนของไทยสมัยนิยมเพลงซึ่งเป็นสารที่สื่อถึงกันด้วยการขับร้องบรรเลง รับฟังได้ด้วยหูและมีเป้าหมายเพื่อโน้มน้าวให้ผู้ฟังจดจำได้และเกิดความชื่นชอบ จึงน่าจะมาอยู่ในขอบเขตของวาทศาสตร์ และ สมควรที่จะสามารถศึกษา และ วิเคราะห์ได้ด้วยแนวคิดทฤษฎีทางวาทศาสตร์ โดยในที่นี้ จะศึกษาถึงลักษณะเชิงวาทศิลป์ อันเป็นลักษณะเชิงคุณภาพของการสื่อสารที่ก่อให้เกิดความประทับใจ

นอกจากนี้ เมื่อเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าตัวดนตรีเองก็สามารถสื่ออารมณ์ได้ อีกทั้งในเพลงสมัยนิยมก็ได้ใช้ทั้งดนตรีและคำร้องควบคู่กันในการสื่อสารกับผู้ฟัง ดังนั้นในงานวิจัยฉบับนี้จะขอรวม ดนตรี เข้าเป็นส่วนหนึ่งของ ภาษา ที่ใช้ในการสื่อสารด้วย โดยมีลักษณะเทียบเท่ากับ “น้ำเสียง” ในการพูด ซึ่งไม่อาจแยกออกจากคำพูดในการวิเคราะห์หว่าหะได้เลย เช่นเดียวกัน หากจะศึกษาเพลง เราไม่อาจแยกทำนองและดนตรีออกจากเพลงและศึกษาแต่คำร้องอย่างเดียวได้

ในการศึกษาเพลงไทยสมัยนิยมนั้น ยังมีผู้ศึกษาน้อยมากเมื่อเทียบกับหัวข้ออื่นๆ จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมา งานทั้งหมดที่มีอยู่น้อยชิ้นยังไม่ได้ตอบคำถามว่า “ใช้อย่างไร” แต่เป็นเพียงการหาลักษณะของเพลงไทยสมัยนิยม เช่น “ไม่เน้นคำสัมผัส” บางชิ้นเป็นการตัดสินในเชิงคุณค่าเมื่อเทียบกับเพลงยุคก่อนๆ โดยที่ไม่ได้ให้คำอธิบายว่า เมื่อเพลงไทยสมัยนิยม ไม่เน้นการใช้คำสัมผัสที่ครบถ้วนตามรูปแบบคำประพันธ์แล้ว ความไพเราะงดงามหรือ องค์ประกอบที่ก่อให้เกิดความประทับใจอยู่ที่ใด ? นอกจากนี้งานวิจัยที่เกี่ยวกับเพลงไทยสมัยนิยมส่วนใหญ่ก็เน้นไปที่ศึกษากระบวนการสร้างภาพลักษณ์และส่งเสริมการขายมากกว่าตัวเพลง

นอกจากนี้ยังไม่มีสถานศึกษาใดที่ทำการสอนหรือศึกษาเกี่ยวกับการประพันธ์เพลงไทยสมัยนิยมอย่างเป็นวิชาการโดยตรง ในเมื่อยังไม่มีผู้ทำการศึกษาอย่างจริงจังในมุมมองนี้ จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องทำการศึกษาว่าองค์ประกอบที่จะใช้ในการสร้างความประทับใจให้กับผู้ฟังควรมีอะไรบ้าง และ มีการนำไปใช้อย่างไรจึงจะเกิดผลตามต้องการ เพื่อเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์และวิจารณ์ผลงานเพลงบ้างไม่มากก็น้อย

ปัญหานำวิจัย

เพลงไทยสมัยนิยมที่ประทับใจผู้ฟังประกอบด้วยลักษณะในเชิงวาทศิลป์อย่างไร

เพลงไทยสมัยนิยมมีลักษณะของการประกอบสร้างอย่างไร

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาว่าเพลงไทยสมัยนิยมมีลักษณะทางวาทศิลป์อย่างไร

เพื่อศึกษาว่าเพลงไทยสมัยนิยมมีลักษณะของการประกอบสร้างอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

- ศึกษาถึงลักษณะของวาทศิลป์ในเพลงไทยสมัยนิยมที่เลือกสรรโดยผู้ฟัง โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีทางวาทศาสตร์ (Rhetoric)
- เพลงไทยสมัยนิยมในที่นี้ จะเริ่มศึกษาตั้งแต่ยุคเฟื่องฟูของการผลิตเพลงไทยแนวใหม่เพื่อจำหน่ายเป็นธุรกิจ โดยจะเริ่มนับตั้งแต่เพลงที่ผลิตในปี พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา จนถึงปีที่มีการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คือ พ.ศ. 2543
- จำกัดขอบเขตศึกษาเฉพาะตัวเพลง และ องค์ประกอบอื่นๆที่รับรู้ได้ด้วยหู โดยไม่รวมไปถึงตัวนักร้อง ภาพลักษณ์ของนักร้อง การส่งเสริมการขาย และสื่ออื่นๆที่ปรากฏ เช่น มิวสิควิดีโอ
- ในการวิจัยนี้จะเน้นศึกษาในส่วนของภาษาที่เป็นถ้อยคำเป็นหลัก แต่จะไม่ทิ้งส่วนของทำนองเพลง เสียงดนตรี และ น้ำเสียงของนักร้อง เพราะทั้งหมดนี้คือสิ่งที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นตัวสารที่ส่งออกไปยังผู้ฟัง

นิยามศัพท์

วาทศิลป์ หมายถึง ศิลปะการสื่อสารให้ประทับใจ ในที่นี้จะศึกษาถึงลักษณะทางวาทศิลป์

ดังต่อไปนี้ ว่ามีลักษณะอย่างไร

- การคิดค้นเนื้อหา (Invention)
- การจัดเรียบเรียงสาร (Disposition)
- สติลาการใช้ภาษา (Style)
- การส่งสาร (delivery)

2. วาทศาสตร์ มีความหมายเหมือนกับ วาทศิลป์ ภาษาอังกฤษใช้คำว่า *Rhetoric* เช่นเดียวกัน แต่วาทศาสตร์จะใช้ในเชิงของความรู้อันเป็นหลักวิชา (ในที่นี้คือ วิชาการประพันธ์ให้เป็นที่น่าสนใจ) ในขณะที่วาทศิลป์จะหมายถึงศิลปะในการสื่อสารให้เป็นที่ประทับใจ ดังนั้นในงานวิจัยฉบับนี้จึงใช้แนวคิดทาง วาทศาสตร์ ศึกษา วาทศิลป์ ในเพลง

3. เพลงไทยสมัยนิยม หมายถึง เพลงไทยที่นำวิธีการผลิต แนวเพลง และจังหวะแบบสากลมาใช้ โดยได้รับอิทธิพลจากดนตรีร็อก เริ่มต้นมีในประเทศไทย โดยวงดิอิมพอสซิเบิล เป็นวงแรกใช้เครื่องดนตรีไฟฟ้า อันได้แก่ กีตาร์ เบส และคีย์บอร์ดไฟฟ้า เป็นเครื่องดนตรีหลัก ซึ่งแต่เดิมเรียกกันว่าเพลง สตริง (วิรัช อยู่ถาวร ,2543)

โดยในที่นี้จะถือเอาเพลงไทยสมัยนิยมที่ผลิตในปี พ.ศ. 2527 เป็นต้นมาซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการผลิตเพลงไทยสมัยนิยมเพื่อจำหน่ายเป็นธุรกิจอย่างชัดเจน

4. เพลงที่มีวาทศิลป์ หมายถึง เพลงที่มีศิลปะการสื่อสารที่สร้างความประทับใจให้ผู้ฟัง ในที่นี้คือ เพลงที่ได้รับคะแนนความประทับใจจากผู้ฟังสูงสุด 114 เพลงแรกจากการสำรวจ

หมายเหตุ : สาเหตุที่เลือกใช้ 114 เพลง เนื่องจากเดิมประมาณไว้ว่าจะใช้ 100 เพลงในการวิจัย แต่ เพลงที่ 96 – 114 มีคะแนนความประทับใจเท่ากัน จึงไม่สามารถตัดออกให้เหลือ 100 เพลงตามที่ตั้งใจได้ ผู้วิจัยจึงขอใช้ทั้ง 114 เพลงในการวิจัย

ข้อดกลงเบื้องต้น

งานวิจัยฉบับนี้เป็นความพยายามในการอธิบายบทเพลง ซึ่งถือเป็นศิลปะที่ไม่อาจหามาตรฐานใดๆมาวัดได้แน่นอนตายตัว จึงเป็นเพียงมุมมองหนึ่งในการศึกษาเพลงไทยสมัยนิยม ไม่ใช่สูตรสำเร็จที่ตายตัว

ข้อจำกัดของการวิจัย

รสนิยมของบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา รายชื่อเพลงที่สำรวจได้ในปี 2543 อาจไม่ตรงกับที่สำรวจในปี 2544 ก็ได้ โดยเฉพาะในส่วนของเพลงในความนิยมย่อมจะแตกต่างกันไปอย่างชัดเจนในแต่ละช่วงเวลา งานวิจัยฉบับนี้จึงเป็นเพียงการศึกษาลักษณะทางวาทศิลป์ของเพลงไทยสมัยนิยมที่อยู่ในความประทับใจของคนกรุงเทพฯ ในช่วงเดือนตุลาคมปี 2543

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

สามารถอธิบายลักษณะเชิงวาทศิลป์ของเพลงไทยสมัยนิยมได้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นการสนับสนุนการขยายขอบข่ายการศึกษาทางวาทศาสตร์ ให้ครอบคลุมถึงเพลง
2. เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานเพลง
3. เป็นหนทางไปสู่การทำความเข้าใจกับวัฒนธรรมมวลชนในปัจจุบัน

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย